КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет туризму, бізнесу і психології
Кафедра психології і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчально-виховної роботи
_____ Мирослав СОЛОВЕЙ
«27» червня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи анатомії і фізіології нервової системи

галузь знань	***05 соціальні та поведінкові науки***
спеціальність	***053 психологія***
освітній рівень	***бакалавр***
освітня програма	***Практична психологія***
статус дисципліни	***нормативна***

Форма здобуття освіти: *денна*
Навчальний рік: *2022 /2023*
Семестр: *I; II*
Кількість кредитів*: 9*
Мова навчання: *українська*
Форма підсумкового контролю: *іспит*

КИІВ – 2022

Розробник(и): Кириленко В.Г., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології і туризму.

Схвалено на засіданні кафедри психології і туризму.
Протокол № 17 від «01» червня 2022 року.

Завідувач кафедри Олександр БОНДАРЕНКО

Схвалено на засіданні вченої ради факультету туризму, бізнесу і психології.
Протокол № 9 від «27» червня 2022 року.

Голова вченої ради факультету Наталія ЖДАНОВА

1. **Мета вивчення дисципліни**

Навчальна дисципліна «Основи анатомії і фізіології нервової системи» є складовою загально психологічної і теоретичної підготовки, які спеціалізуються в галузі психології. Головна мета курсу полягає у формуванні цілісного уявлення про будову матеріальної основи психіки – центральної нервової системи; загальні уявлення про філогенез та онтогенез центральної нервової системи людини; уявлення про механізми регуляції діяльності людського організму; про фізіологічний базис психічних функцій, процеси обробки і передачі інформації в центральній нервовій системі.

2. Загальний обсяг (відповідно до робочого навчального плану) –
9 кредитів ЄКТС; 270 год., у тому числі:
лекції – 54 год.
семінарські заняття – 44 год.
самостійна робота – 162 год.

3. Передумови до вивчення або вибору навчальної дисципліни

«Основи анатомії і фізіології нервової системи» – базова дисципліна для усього циклу психологічних дисциплін, знання з яких є професійно необхідними для майбутнього психолога-консультанта. У системі соціально-гуманітарної освіти курс «Основи анатомії і фізіології НС» гуртується на вже існуючі знання у першокурсників зі шкільних курсів «Біологія», «Біологія людини».

4. Анотація навчальної дисципліни:

Навчальна дисципліна «Основи анатомії та фізіології нервової системи» є обов'язковим компонентом одним із основних в блоці загальнопрофільних дисциплін та фундаментальним для вивчення інших дисциплін загальнопрофесійного та дисциплін професійного циклу. Вона займає одне з центральних місць в системі фахової підготовки здобувача віщої освіти зі спеціальності 053 Психологія і сприяє формуванню теоретико-методологічного базису професійного світогляду та діяльності фахівця в галузі психології.

Предметом навчальної дисципліни «Основи анатомії та фізіології нервової системи» є будова та функції нервової системи людини, особливості індивідуального розвитку НС людини в різні вікові періоди.

Тематична побудова курсу відображає послідовність формування анатомо-фізіологічних знань здобувачів вищої освіти від клітинного розвитку до розвитку органів та систем організму.

Курс викладається протягом І й ІІ семестрів і, відповідно включає в себе два організаційних модулі та п'ять змістовних модуля. У *першому організаційному модулі* розглядаються основні методи анатомії і фізіології НС, основи філогенезу нервової системи живих організмів та онтогенез нервової системи людини, студенти ознайомляться з основними методами вивчення будови та функцій мозку; функціями нервових клітин; фізіологією нервового імпульсу та синаптичної передачі; основами нейрохімії та нейробіології; будовою та функціями основних нервових структур, дається уявлення про анатомію основних відділів нервової системи, а саме центральної та периферичної НС, розглядаються питання фізіології нервової системи й будови і функціонування сенсорних систем. У другому організаційному модулі розглядаються питання вікової фізіології нервової системи, вікової психогігієни НС, сенсорних систем.

5. Завдання (навчальні цілі):

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни «Основи анатомії та фізіології нервової системи» пов'язані з формуванням у студентів **інтегральної компетентності** як здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі у професійній діяльності практичного

психолога із застосуванням теоретичних знань анатомії і фізіології НС щодо закономірностей психічного життя людини.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
ЗК 12. Здатність глибоко розуміти вітчизняні культурні традиції та їх вплив на психічну діяльність і повсякденну поведінку.

Фахові компетентності:

ФК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
ФК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
ФК 6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.
ФК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
ФК 16. Уміти аналізувати можливі причини, оцінювати роль поєднання різних факторів у розвитку розладів нейропсихологічної етіології.

6. Очікувані результати навчання з дисципліни:

Результат навчання (1. знати; 2. уміти; 3. комунікація; 4. автономність і відповідальність)		**Форми (та / або методи і технології навчання)**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання** *(за необхідністю)*
Код	**Результат навчання**		
ЗНАТИ			
1.	1.1. предмет і завдання анатомії т а фізіології НС; 1.2. передумови виникнення, історію розвитку та сучасний стан анатомії і фізіології та методичні прийоми дослідження ЦНС. 1.3. будову нервової тканини, нервової клітини, структуру синапсу; структурну і функціональну організацію головного і спинного мозку; особливості будови та функціонування соматичної та вегетативної нервової системи; 1.4. рефлекторний принцип діяльності НС; будову та функціонування аналізаторів.	Методи проблемного навчання, методи інтерактивного навчання (дискусії, евристична бесіда),	Усне поточне опитування. Модульна контрольна робота, іспит.
УМІТИ			
2.	2.1. самостійно аналізувати основні положення	методи проблемного навчання, методи	індивідуальне усне опитування та

	дисципліни; 2.2. розкривати основний зміст основних фізіологічних теорій і концепцій; 2.3. аналізувати дані фізіологічних досліджень: судити про психологічний стан на основі фізіологічних показників та розкривати зміст основних фізіологічних понять, давати їх визначення; 2.4. спостерігати важливі для діагностики рефлекторні реакції; відтворити (графічно) схему організації спинального соматичного та вегетативного рефлексів; 2.5. розкривати зв'язок психологічних явищ з певними анатомічними структурами та пояснити анатомо-фізіологічну основу відчуттів.	інтерактивного навчання (дискусії, бесіда), рефлексивні методи	фронтальне усне опитування), письмова МКР, іспит
КОМУНІКАЦІЯ:			
3.1	донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності	Семінари традиційні та семінари-дискусії; робота в малих групах та метод мозкового штурму; самостійна позааудиторна робота; створення практичного кейсу	Усне індивідуальне опитування, МКР, іспит
3.2	здатність ефективно формувати комунікативну стратегію в різних професійних ситуаціях		
АВТОНОМНІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:			
4.	4.1. Самостійно планувати, організовувати та здійснювати пошук літератури за темою, читання наукових текстів; виклад прочитаного матеріалу; узагальнення, порівняння та перенесення отриманих знань на інші галузі психології; 4.2. Дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.	метод проблемного навчання, метод мозкового штурму, підготовка презентацій	Індивідуальне усне опитування, МКР, іспит

7. Співвідношення очікуваних результатів навчання з дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання з дисциплін (код) / Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	4.1	4.2
ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН 8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.	+	+	+	+						+	+

8. Система оцінювання результатів навчання студентів

Підсумкова форма контролю у I – II семестрі – **ІСПИТ в усній формі.**

Система модульно-рейтингового контролю результатів навчання студентів для дисципліни «Основи анатомії і фізіології нервової системи» має таку структуру:

№ з/п	Форма підсумкового контролю	Види навчальної діяльності студента	Максимальна кількість балів
1.	Передбачений підсумковий контроль – **іспит**	1. Аудиторна та самостійна навчальна робота студента	**50**
		2. Модульна контрольна робота (МКР)	**20**
		3. Іспит	**30**

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового балу за поточну (аудиторну та самостійну) роботу протягом семестру та рейтингового балу за МКР.

Поточне оцінювання всіх видів навчальної діяльності студента (аудиторна робота та самостійна робота) здійснюється в національній 4-бальній шкалі («5», «4», «3», «2»). Невиконання завдань самостійної роботи, невідвідування семінарських та практичних занять позначаються **«0».**

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів (робота під час семінарів та/або практичних занять)

«5»	*студент демонструє вільне володіння матеріалом теми семінару; вміє самостійно знайти відповідь на проблемні запитання, спираючись на лекційний матеріал та першоджерела; вміє вводити та використовувати власні класифікації, аналізувати, робити власні висновки; здатен встановлювати міжтематичні та міжпредметні зв'язки.*
«4»	*студент демонструє задовільне володіння матеріалом теми семінару; відповідь на проблемні запитання знаходить за допомогою викладача, спираючись на лекційний матеріал та вивчення першоджерел; допускає несуттєві (які кардинально не міняють суть) помилки у визначені понять та категорій та інше.*
«3»	*студент частково володіє матеріалом теми семінару; формулюючи відповідь на питання, репродуктивно відбиває зміст лекційного матеріалу та/або основного підручника; допускає помилки у визначені понять та категорій та інше; нездатний знайти відповідь*

	на проблемні запитання, чи вирішити проблемні завдання;
«2»	*студент демонструє нездатність розкрити питання семінару; допускає багато суттєвих помилок у визначені понять та категорій та інше.*

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів

«5»	*робота виконана правильно, повністю і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані*
«4»	*робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності строго дотримані*
«3»	*робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань; вимоги академічної доброчесності дотримані частково*
«2»	*робота виконана на неприйнятно низькому рівні; оформлення не відповідає вимогам; вимоги академічної доброчесності не дотримані*
«0»	*робота не виконана*

Модульна контрольна робота (МКР) проводиться наприкінці семестру і охоплює весь зміст навчального модуля. МКР оцінюється за 4-бальніою шкалою («5», «4», «3», «2»). Трансформація оцінки у рейтинговий бал за МКР проводиться у такий спосіб:

Форма підсумкового контролю – ІСПИТ

«5»	–	20 балів
«4»	–	16 балів
«3»	–	12 балів
«2»	–	8 балів
Неявка на МКР або відповідь відсутня	–	0 балів

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи студентів

«5»	*при виконанні завдання студент демонструє широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, дає вірне та коректне визначення основним поняттям і психологічним термінам; вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки*
«4»	*при виконанні завдання студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, але виявляє при цьому недостатнє вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі і висновки*
«3»	*при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, низьке розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та вірних коментарів і висновків*
«2»	*при виконанні завдання студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, нерозуміння принципів підходу до*

	емпіричного вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки
«0»	*робота не виконана*

Семестровий рейтинговий бал є сумою рейтингового балу за роботу протягом семестру і рейтингового балу за МКР.

Підсумкова форма контролю у І й ІІ семестрі – **ІСПИТ в усній формі.** Здобувачі мають дати відповідь на три питання екзаменаційного білету.

Для допуску здобувача вищої освіти до іспиту необхідним є виконання ним вимог навчального плану і графіка навчального процесу, а саме: усі пропущені аудиторні заняття мають бути відпрацьовані, усі види робіт, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни, мають бути виконані.

Максимальний екзаменаційний бал становить **30.** Викладач оцінює відповідь здобувача на іспиті за 4-бальною шкалою. Отримана оцінка трансформується в **екзаменаційний рейтинговий бал** у такий спосіб:

«відмінно» – 30 балів
«добре» – 23 бали
«задовільно» – 18 балів
«незадовільно» – 0 балів

Критерії оцінювання відповіді на іспиті

«5»	*студент показав широку обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки.*
«4»	*студент показав достатню обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, недостатнє вміння самостійно проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коментарі та висновки.*
«3»	*студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, низьке розуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, труднощі у проведенні аналізу психологічної ситуації або емпіричних даних та формулюванні коректних та вірних коментарів і висновків.*
«2»	*студент показав обмежену обізнаність у змісті теоретичного матеріалу з дисципліни, нерозуміння принципів підходу до емпіричного вивчення психологічних феноменів, невміння проводити аналіз психологічної ситуації або емпіричних даних та формулювати коректні і вірні коментарі та висновки.*

Якщо здобувач на іспиті з дисципліни, з якої він мав семестровий рейтинговий бал **менше 42 балів**, отримує **позитивну** екзаменаційну оцінку («відмінно», «добре», «задовільно»), то йому виставляється підсумкова оцінка з дисципліни за національною шкалою **лише «задовільно»**, за шкалою ЄКТС – **Е**, а в екзаменаційній відомості в графі «Підсумковий рейтинговий бал» ставиться **60 балів**.

Підсумкова оцінка за дисципліну виставляється за таблицею:

Підсумковий рейтинговий бал	**Оцінка за шкалою ЄКТС**	**Підсумкова оцінка за дисципліну за національною шкалою**
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
75 – 81	C	
66 – 74	D	задовільно
60 – 65	E	
40 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
39 і менше	F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

9. Програма навчальної дисципліни. Тематичний план занять

№ п/п	**№ і назва теми (включно з темами, винесеними на самостійне опрацювання)**	**Кількість годин**							
		денна форма				**Заочна форма**			
		Разом	**у тому числі**			**Разом**	**у тому числі**		
			лекції	**Семінарські/практичні заняття**	**Самостійна робота**		**лекції**	**Семінарські/практичні заняття**	**Самостійна робота**
Модуль 1									
***Змістовий модуль 1*. Загальна анатомія та еволюція нервової системи.**									
1.	Анатомія, фізіологія і еволюція НС як науки, що вивчають нервову систему людини	16	4	2	10				
2.	Основні етапи еволюції нервової системи: філо- та онтогенез нервової системи людини	16	4	2	10				
3	Загальна будова тканини. Властивості нервової тканини.	16	4	2	10				
4.	Анатомо-фізіологічні особливості нервової клітини. Біоелектричні явища та синаптична передача збудження у нервовій системі.	22	4	4	14				
***Змістовий модуль 2.* Анатомія основних відділів нервової системи.**									
5.	Центральна нервова система. Загальна будова та функції ЦНС.	22	4	4	14				
6.	Анатомія та фізіологія спинного мозку	14	4	2	8				
7.	Анатомія та фізіологія головного мозку.	16	4		10				
***Змістовий модуль* 3. Загальна характеристика рефлекторної діяльності. Індивідуальні властивості НС.**									

1.	Рефлекси. Динаміка умовно-рефлекторної діяльності. Координаційна та інтегративна діяльність центральної нервової системи.	16	4	2	10				
	Індивідуальні властивості НС та типи ВНД	12	2	2	8				
***Змістовий модуль* 4. Сенсорна система. Функціональні стани**									
	Загальна фізіологія рецепції.	20	4	2	12				
4.	Функціональні стани. Корекція функціональних станів.	10	2	2	6				
	МКР			2					
	Разом за модулем 1	180	40	28	112				
Модуль 2 (2 семестр)									
***Змістовий модуль 1*. Особливості вікової фізіології нервової системи**									
1	Організм як складна саморегулююча система. Людина і її здоров'я з позицій системного підходу Здоров'я та хвороба	12	2	2	8				
2	Загальні закономірності індивідуального розвитку	12	2	2	8				
3	Вікові особливості розвитку нервової системи	13	2	2	9				
4	Вікові особливості розвитку сенсорних систем	13	2	2	9				
5	Гуморальна регуляція в онтогенезі	12	2	2	8				
6	Психофізіологічні основи учбової праці	12	2	2	8				
7	Вікова психогігієна НС в освітніх закладах	16	2	2	10				
	МКР			2					
	Усього годин	90	14	16	60				

10. Рекомендована література

1. Боярчук О. Д. Анатомія та еволюція нервової системи: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Держ. закл. «Луган нац.ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. 395 с.

2. Головацький А.С. Анатомія людини. У трьох томах. Том перший. / Головацький А.С., Черкасов В.Г., Сапін М.Р., Федонюк Я.І. Вінниця: Нова книга, 2006, 368 с

3. Кириленко В. Г. Копінг-поведінка людини в ситуації надзвичайної події // Надзвичайна подія: соціальні, психологічні, суспільні виміри [Електронний ресурс]: матер. круглого столу 27.06.2022 р. / упорядник В.М. Духневич. Київ: ІСПП НАПН України, 2022. 48 с. Режим доступу: http://psylpr.at.ua/Materials/ks-materiali-2022.pdf

4. Ковешніков В.Г., Сікора В.З., Пикалюк В.С. та ін. Нервова система. Органи чуття: навч.посіб. / За заг.ред. В.З. Сікори. Суми : СумДУ, 2010. 110 с.

5. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька ВТ. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: навчальний посібник. Київ: ВД "Професіонал", 2004. 480 с

6. І. М. Маруненко, Є. О. Неведомська, Г. І. Волковська. Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.

7. Неттер Ф. Атлас анатомії людини. Львів: Наутілус, 2004. 597 с. Режим доступу: https://www.studmed.ru/netter-f-atlas-anatomyi-lyudini_74b517d35cb.html

8. В.М. Помогайбо, О.І. Березан Анатомія та еволюція нервової системи : навч.посіб. К.: Академ-видав, 2013. 160 с.

9. Фізіологія центральної нервової системи : підручник / М.Ю. Макарчук, Т.В. Куценко. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 335 с.

10. Чорнокульський С.Т. Анатомія центральної нервової системи: навчально-методичний посібник. К.: Книга плюс, 2003. 160с.